

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

ZBORNİK RADOVA

sa godišnje prezentacije rezultata
naučno-istraživačkog projekta

SOCIJALNA PARTICIPACIJA OSOBA SA INTELEKTUALNOM OMETENOŠĆU

Beograd
2013.

UNIVERZITET U BEOGRADU – FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
IZDAVAČKI CENTAR – CIDD

ZBORNİK RADOVA

sa godišnje prezentacije rezultata naučno-istraživačkog projekta
„Socijalna participacija osoba sa intelektualnom ometenošću“

Beograd, 2013.

ZBORNİK RADOVA

sa godišnje prezentacije rezultata naučno-istraživačkog projekta
„Socijalna participacija osoba sa intelektualnom ometenošću“

Izdavač

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača

Prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Glavni i odgovorni urednik

prof. dr Mile Vuković

Urednik

prof. dr Branka Jablan

Štampa

Planeta print, Beograd

Tiraž: 100

ISBN 978-86-6203-043-6

Saopštene radovi rezultat su rada na projektu "Socijalna participacija osoba sa intelektualnom ometenošću" (ev. br. 179 017), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

Svi radovi u ovom Zborniku saopštene su na stručno-naučnom skupu sa međunarodnim učešćem „Savremeni defektološki rad – zahtevi teorije i prakse“

Skup su organizovali:

Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Društvo defektologa Vojvodine – Novi Sad

Dom „Veternik“ – Veternik

Škola za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović“ – Novi Sad

16.11.2013. godine na Medicinskom fakultetu u Novom Sadu

INDIVIDUALIZOVANI PRISTUP ZA VIŠESTRUKO OMETENO VIZUELNO OŠTEĆENO DETE*

Višestruko ometena vizuelno oštećena deca imaju ograničen pristup informacijama i izražene teškoće u učenju i učestvovanju u svakodnevnim aktivnostima. Detaljna i efikasna timska procena i strateško planiranje aktivnosti za ovu decu dovode do kreiranja ciljeva i zadataka u okviru nastavnog plana i programa i individualizovanog pristupa koji će moći da se realizuju u prirodnom kontekstu (kod kuće, u školi, u zajednici).

Cilj rada je prikaz osnovnih karakteristika individualizovanog pristupa u radu sa višestruko ometenom vizuelno oštećenom decom.

Osnova takvog pristupa su aktivnosti svakodnevnog života u prirodnom okruženju i pružanje prilika za učenje koje olakšavaju, ohrabruju i podstiču učestvovanje u društvu i u užoj i široj okolini.

Ključne reči: oštećenje vida, višestruka ometenost, individualizovani pristup

UVOD

Jedno od pitanja sa kojim se verovatno suočava svaki nastavnik jeste kako da na najbolji i najefikasniji način učenicima prenese znanje i kako da ih uči. Poznavanje osnovnih principa u nastavi, zatim organizacije učenja i uslova rada doprinose efikasnom, brzom i efektivnom učenju (Chatman & Sparrow, 2010). Potrebno je poštovati različitost učenika, njihove sposobnosti i mogućnosti kako bi se svakom detetu obezbedilo sticanje znanja i veština u skladu sa predviđenim ciljevima obrazovanja, izabrale odgovarajuće nastavne metode, primenile adekvatne strategije i obezbedila sredina u kojoj se primaju poruke o saradnji (Lazor, Marković, Nikolić, 2008).

* Članak je proistekao iz rada na projektu „Socijalna participacija osoba sa intelektualnom ometenošću” (ev. br. 179 017), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

Sušтина individualizovanog pristupa temelji se na proceni potreba za dodatnom podrškom, bila ona obrazovna, zdravstvena ili socijalna. Procena potreba za pružanjem dodatne podrške podrazumeva organizovan proces prikupljanja podataka koji treba da pruži sliku o detetu, njegovim jakim stranama, teškoćama, ali i sliku o okruženju u kome dete i njegova porodica nailaze na prepreke i/ili podršku. Procena se zasniva na celovitom i individualizovanom pristupu.

Učenici sa oštećenjem vida pripadaju grupi osoba sa smetnjama u razvoju i neophodna im je društvena podrška u cilju efikasnijeg funkcionisanja u školi, profesionalnom i svakodnevnom životu. Ukoliko pored oštećenja vida postoji i neki drugi vid ometenosti, potreba za dodatnim vrstama podrške je pojačana. Procenjuje se da u grupi dece sa oštećenjem vida ima i do 75% višestruko ometene dece (Amaral et al., 2006). Višestruko ometena deca imaju ograničen pristup informacijama, izražene teškoće u učenju, najčešće ne ispoljavaju želju za participacijom u svakodnevnim aktivnostima, nisu u stanju da budu samostalna i nezavisna i tokom čitavog života neophodna im je pomoć druge osobe. Detaljna i efikasna timska procena i strateško planiranje aktivnosti za ovu decu dovode do kreiranja smislenih ciljeva i zadataka u okviru nastavnog plana i programa koji će moći da se realizuju u prirodnom kontekstu (kod kuće, u školi, u zajednici).

Cilj rada je prikaz osnovnih karakteristika individualizovanog pristupa u radu sa višestruko ometenom vizuelno oštećenom decom.

PROGRAMI RADA SA VIŠESTRUKO OMETENOM DECOM

Cilj bilo kog programa za višestruko ometenu decu prema Hatlen (1996) mora biti podrška koja će pojedincu omogućiti da razvije svoj puni i jedinstveni potencijal. Praktično, cilj je obezbediti individualizovani program i pristup rada kreiran u skladu sa detetovim potrebama, interesovanjima, sposobnostima, prethodnim postignućima i trenutnim nivoom funkcionisanja. Program treba da bude realizovan odgovarajućim tempom i metodama koje najviše odgovaraju detetovom stilu učenja. Takođe, važno je da program uzme u obzir ciljeve i želje roditelja, kao i sadašnje i buduće resurse koji će im (u vidu podrške) biti dostupni. O'Konor i Jasik (O'Connor & Yasik, 2007) preporučuju korišćenje različitih alata i strategija za pro-

cenu detetovih postignuća. Na osnovu prikupljenih podataka i informacija stručnjaka koji su do tada radili sa detetom, posmatranja i procene deteta od strane stručnog tima pravi se pedagoški profil koji čini opis obrazovne situacije za to dete u sledećim oblastima:

- učenje i kako dete uči;
- socijalne veštine;
- komunikacijske veštine;
- samostalnost i briga o sebi;
- uticaj spoljašnjeg okruženja na učenje.

Na osnovu pedagoškog profila deteta utvrđuju se područja u kojima postoji potreba za dodatnom podrškom u obrazovanju i vaspitanju. Luis i Ruso (Lewis & Russo, 1998) smatraju da je neophodno odgovoriti na tri pitanja pre nego što se donese odluka o izradi programa za višestruko ometeno dete: 1) Šta je potrebno da dete nauči? 2) Kako dete uči? 3) Koji nivo postignuća se očekuje od deteta?

Da bi se odredilo koje veštine su najvažnije, Silberman, Saks i Vulf (Silberman, Sacks & Wolfe, 1998) predlažu da nastavnici odgovore na sledeća pitanja:

1. Da li je veština funkcionalna, tj. da li će njeno savladavanje omogućiti detetu da bude samostalnije (nezavisnije)?
2. Da li je veština u skladu sa detetovim hronološkim uzrastom?
3. Da li će tu veštinu dete moći da koristi u budućnosti u svom bližem okruženju?
4. Da li će savladavanje veštine doneti detetu prihvaćenost od strane vršnjaka?
5. Da li će savladavanjem te veštine dete moći da funkcioniše u okruženju ili nekom segmentu okruženja?
6. Da li dete i njemu bliske osobe tu veštinu smatraju važnom?

Silberman i saradnici (Silberman et al., 1998) su izdvojili i oblasti za koje smatraju da će višestruko ometenoj deci uglavnom biti potrebna pomoć. To su veštine samopomoći (brige o sebi), veštine svakodnevnog življenja (u kući i u zajednici) i veštine za održavanje prijateljstva koje će detetu pomoći da ga vršnjaci bolje prihvate. Krajnji cilj je postizanje optimalnih vaspitno-obrazovnih ciljeva i osposobljavanje za kvalitetan život u zajednici.

PRISTUP PET KORAKA

Amaral i Loli (Amaral & Lolli, 2011) u okviru plana za intervenciju i razvoj komunikacije kod višestruko ometene vizuelno oštećene dece predlažu pristup koji uključuje pet aspekata. Pomoću ovog pristupa moguće je pratiti uspeh i identifikovati probleme u radu. Osnovu pristupa predstavlja učešće deteta u svakodnevnim aktivnostima koje uključuju:

1. izbor aktivnosti – aktivnosti treba da budu realne, da podstiču direktno učešće deteta, da budu prijatne, da se realizuju često i da budu korisne za svakodnevni život;
2. kontekst – kontekst mora biti predvidljiv, lako dostupan, jednostavan za snalaženje i kretanje i u vezi sa aktivnostima koje se u njemu odvijaju;
3. anticipacija – koristiti kalendare ili simbole koji objašnjavaju sled događaja, ukazuju na vremensku aktivnost i izazivaju anticipatornu reakciju;
4. uloge komunikacionih partnera – identifikuju i interpretiraju ponašanje deteta i reaguju na njega, biraju teme i oblike komunikacije, prate interakciju;
5. komunikativne strategije – alternativni oblici komunikacije, iniciranje i razvoj koncepata, korišćenje različitih komunikacionih funkcija.

Primena ovog modela podrazumeva saradnju roditelja i nastavnika u kreiranju plana aktivnosti za svako dete kroz jasno opisane korake:

- I korak – procena trenutne situacije: opis aktivnosti u koje je dete uključeno tokom dana, nedelje ili samo povremeno;
- II korak – definisanje osnovnih ciljeva, planiranje budućih aktivnosti: treba da bude zasnovano na detetovim sposobnostima i usmereno na učešće u aktivnostima u okruženju;
- III korak – određivanje prioriternih aktivnosti: to mogu biti aktivnosti učenja (bilo koja aktivnost koja podrazumeva savladavanje ciljeva kao što su: sticanje nezavisnosti, veštine orijentacije i samostalnog kretanja, komunikacije, socijalne veštine i sl.) ili aktivnosti učestvovanja (bilo koja aktivnost koja podrazumeva uključivanje deteta u svakodnevni život, čak i uz podršku; cilj ovih aktivnosti nije učenje);

- IV korak – implementacija: priprema za realizaciju aktivnosti i uključivanje deteta;
- V korak – evaluacija: pomaže nastavniku da uoči šta treba menjati u radu; olakšava prilagođavanje ciljeva, strategija i sl. (Amaral et al., 2006).

Kroz svaki od ovih pet koraka donose se odluke koje treba da pomognu u implementaciji programa koji podstiče učešće i aktivnosti deteta u zajednici.

ZAKLJUČAK

Višestruko ometena vizuelno oštećena deca su često ograničena na školsko okruženje i imaju malo mogućnosti za učenje u realnim, svakodnevnim situacijama unutar zajednice. Iz svega navedenog je jasno da postoji potreba za dobro vođenim obrazovnim pristupom. U pripremi nastavnika za rad sa ovom decom često nedostaju sveukupna vizija i strategija za postizanje predviđenih ciljeva. Cilj individualizovanog pristupa u radu sa višestruko ometenom vizuelno oštećenom decom je razvijanje celovitog pristupa u obrazovanju koji bi bio zasnovan na aktivnostima i učešću tako da i ova deca budu uključena u socijalni i fizički kontekst.

LITERATURA

- Amaral, I., Elmerskog, B., Tellevik, J. M., Drave, D., Fuchs, E., & Farrelly, A. (2006). Improving participation and activity for students with multiple disabilities including visual impairment. Bentheim D-Wüzburg.
- Amaral, I., & Lolli, D. (2011). Communication, experience and movement: a framework for education of children with multiple disabilities including visual impairments, *Defectology*, 3, 69–78.
- Chatman, Lj., & Sparrow, B. (2010). Osnovni principi učenja i preporuke za praksu nastavnika, priručnik. <http://www.mpn.gov.rs/userfiles/OSNOVNI%20PRINCIPI%20UCENJA%20prirucnik%20Lj%20Chatman.pdf>,
- Hatlen, P. (1996). The core curriculum for blind and visually impaired students, including those with additional disabilities. *RE:view*, 28 (1), 25–32.
- Lazor, M., Marković, S., Nikolić, S. (2008). Priručnik za rad sa decom sa smetnjama u razvoju. Novi Sad: Novosadski kulturni centar (NSHC).
- Lewis, S., & Russo, R. (1998). Educational assessment for students who have visual impairment with other disabilities. In: S. Sacks, R. Silberman (Eds.). *Educating stu-*

- dents who have visual impairments with other disabilities (39–71). Paul H. Brookes Publishing Co.
- O'Connor, E., A., & Yasik, A., E. (2007). Using information from an early intervention program to enhance literacy goals on the individualized education program (IEP). *Reading Psychology*, 28, 133–148.
- Silberman, R., K., Sacks, S., Z., & Wolfe, J., A. (1998). Instructional strategies for educating students who have visual impairments with severe disabilities. In: S. Sacks, R. Silberman (Eds.). *Educating students who have visual impairments with other disabilities* (101–137). Paul H. Brookes Publishing Co.

*Branka Jablan,
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation
Ksenija Stanimirov,
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation*

INDIVIDUALIZED APPROACH FOR MULTIPLY DISABLED VISUALLY IMPAIRED CHILDREN

Multiply disabled visually impaired children have limited access to information and the extreme difficulty in learning and participating in daily activities. Detailed and efficient teamwork evaluation and strategic planning of activities for these children bring to the creation of goals and objectives within the curriculum and also to the creation of individualized approach that can be implemented in a natural context (at home, at school, in the community).

The objective of this paper is to show basic characteristics of individualized approach in working with multiply disabled visually impaired children.

Basis of that approach are activities of daily living in a natural environment and provision of learning opportunities that facilitate, encourage and promote participation in society and in micro and macro environment.

Key words: visual impairment, multiple disabilities, individualized approach